

Ohnesorg, Karel

[Kolarič, Rudolf. Slovenski otroški govor]

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. A, Řada jazykovědná. 1962, vol. 11, iss. A10, pp. 220-221

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/100209>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Monografie V. G. Orlovové a I. Sipose jsou cenným příspěvkem v obohacení slovanské dialektologie. Ukazují na důležitost zkoumání dialektů, jejichž studium i význam byly podtrženy oprávněně na IV. mezinárodním slavistickém kongresu v Moskvě v roce 1958. Svědčí o tom, že se dialektologické bádání těší velkému zájmu nejen v Sovětském svazu, ale též v lidově demokratických zemích.

Josef Škulína

Rudolf Kolarič: *Slovenski otroški govor*. Godišnjak filozofskog fakulteta u Novom Sadu, knjiga IV, s. 229—258; Novi Sad 1959.

K řadě nových prací, věnovaných studiu dětské řeči, přibyla studie Kolaričova jako první práce zabývající se pozorováním vývoje řeči dětí slovanských. Ze záznamů o mluvních projevech svých dvou vnuků podává autor přehled vývoje jejich řeči jak po stránce artikulaci tak z hlediska mluvnického. Třebaže se nemohl zabývat pozorováním soustavně, přesto přináší velmi mnoho zajímavých dokladů a pozorování, z nichž mnohá jsou v úplné shodě se zjištěními o vývoji řeči jiných dětí slovanských a dětí vůbec. Potvrzuje se tak myšlenka, že lze pro vývoj dětské řeči stanovit obecná pravidla, která budou zajímat nejen teoretickou lingvistiku, ale i logopedickou praxi.

Větší část práce je věnována rozboru fonetickému. Nejprve popisuje R. Kolarič vývoj jednotlivých hlásek v řeči pozorovaných dětí a stanoví postup fixace vokálů (*e, u, a, i, o, ə*), nerozlišuje tu však dosti zřetelné zvuky vzniklé při broukání a hlásky v prvních skutečných slůvcích. Pak podává přehled vývoje jednotlivých konsonantů, který je potvrzením výsledků, k nimž došli pozorovatelé jiní. Tak např. okolnost, že dříve se ustaluje artikulace hlásek závěrových (a to nejdříve labiál) než úžinových, že velární *ŋ* se objevuje automaticky před velárními okluzivami (*Jánko, pónka* — *zaponka, Bánka* — *Branka*), že zpočátku děti místo náležitě *r* vyslovují *ʃ* a později *l* (*jóžica* — *rožica, jiba* — *riba, lanča* — pomaranča, *táli* — *stari, lúč* — *Kolarič*) aj. Pokud však autor poznamenává, že na rozdíl od obecně známého údaje ve všech pracích o dětské řeči jeho vnuci hned od počátku realizovali náležité *k* a *g* a nenahrazovali je alveolárami (*t, d*) a že tomu je podobné i u jiných dětí, jejichž mluvních projevů si po této stránce všiml, podrobnější rozbor by přece jen asi dal za pravdu pracím ostatním. Vždyť záměnu *k-t* najdeme i v dokladech Kolaričových, třebaže jen sporadicky: *tknta* — kniga, *tuh* — kruh, *túčka* — ključka, *tóin* — konj; *Láska* — Vlasta. (Poslední doklad ukazuje, ve shodě s doklady v jiných pracích, že počáteční obtížné rozlišování *k-t* v dětské řeči má i důvody v akustické přibuznosti těchto hlásek.)

Zajímavé jsou i doklady o vývoji sibilant a asibilát, z nichž můžeme usuzovat, že zprvu i slovinské děti spojují tupé a ostré sykavky v jednu řadu a realizují je všechny jako ostré sykavky palatalizované:

húška — hruška (K. i ve fonetické transkripci užívá znaku *h* pro neznělou velární frikativu). *sése, šésa* — *ušesa, žába* — *žaba, žiček* — *voziček, éncək* — *korenček; bábiča* — *bábi' a* — *babica, ópi' a* — *ópiča* — *opica, t'aj* — *čaj* — *čaj*. Poslední doklady potvrzují, že i slovinské děti zprvu nahrazují sibilanty a afrikáty (palatalizovanými) explosivami, jak je to běžné v prvních mluvních projevech dětí ruských, polských i českých. Srov. tu např.: *bati* — *бабуцы, t'ai' a, šaša* — *Саша*, (Gvozdev); *uti* — *yuu* (Alexandrov); *t'ut' u* — *cukru, tuvaj* — *czuwał, tele* — *czesze* (Smoczyński); *pupul' a* — *czapusa, do vidašu* — *do widzenia* (Kaczmarek); *bot', bos* — *bos, tuchá, tuchá* — *čuchá, tekat* — *čekat* (Ohnesorg). Také kolísání v realizaci sykavek je u jiných dětí běžné: *kaloši* — *zanouu* (Gvozdev), *syšiš* — *slyeszysz, dažita* — *gazeta* (Kaczmarek), *žaše, žačie, zaše* — *zase, mužika, mušika, mužička* — *muzika* (Ohnesorg). — Jiné záznamy Kolaričovy pak potvrzují zjištění jiných autorů, že často děti vynechávají náslovnou souhlásku: *tsala* — *risala, iba* — *riba, oga* — *žóga, úku* — *kuku, úna* — *luna, ábi* — *jabolko*. Také k asimilacím a disimilacím, jež autor uvádí (*automobil* — *avtomobil, dnan* — *dinar, dobén* — *noben*), bychom našli paralely v pracích o dětech jiných národů. Musíme proto litovat s autorem (srov. s. 233), že mu nebyla v dostatečné míře dostupná cizí literatura, a to především práce o řeči dětí slovanských. Byl by tu mohl ukázat na velmi četné paralely, které jsou někdy až překvapující. Uvedme si tu třeba jen namátkou častou záměnu *f-ch-š* (*muha* — *muša, tuš* — *tuh; srov. čes. doklady: foj* — *foch, ptajetka* — *plachetka, buša* — *buchta, s tom* — *f tom, ch autu* — *f autu* atd.) nebo okolnost, že relativně pozdě rea-

však věsti ostrou hranici (srov. K. Nitsch, *Co to jest dialektologia historyczna?* Wybór pism polonistycznych IV, Wrocław—Kraków 1958, 253—254). Tak např. přečtenování mimojazykového historického materiálu v dialektologii vede sovětského badatele P. Ja. Černycha (srov. *K voprosu o zadachach i soderžanii dialektologičeskich izučeníj*, Bjuletteň dialektologičeskogo sektora Instituta ruskogo jazyka, t. 1, 10—16) k závěru, že by se historii jazyka měl obrátit spíše lingvisticky školený historik než jazykovědec.

lizují děti správně akupinu *sv* (*svíde-švíde* — na svidenje, *véčko* — *svečko*, *finči* — svinčik; srov. čes. doklady: *fiška* — svička, *finsovo* — svinstvo, *chvoje* — svoje, atd.)

Autor se také zamýšlí nad krácením slov, s nímž se často v dětské řeči setkáváme, a uvádí doklady, které by se daly rozhojnit řadou dalších, které jsou porůznu uvedeny v jeho textu. Věř, jako většina autorů, že rozhodující je tu přízvuk a že při krácení dalších slov odpadají především slabiky před přízvukem: *násitka* — gymnastika, *láda* — čokoláda. Poněvadž však v řeči českých dětí odpadají při tomto krácení i slabiky přízvučné, přece jen by se mělo uvážít, zda toto krácení slov (aspoň v prvních počátcích dětské mluvy) není způsobeno spíše jen echolalickým opakováním konce slov, jež dítě slyší ve svém okolí, podobně jako v běžné konverzaci dospělých se setkáváme s opakováním posledního slova druhého mluvčího. Zdá se proto, že zde nevystačíme jen s výkladem lingvistickým (vliv přízvuku) a že bude nutno přihlížet i k jevům psychickým.

Druhá část (daleko menší) práce je věnována zvláštěm hláskoslovným a tvarosloví. Studii uzavírá „slovník“, obsahující v abecedním pořadí přehled realizací jednotlivých dětských slov (s běžným dnes už způsobem datování) a německé resumé.

Všichni, kdo se zabývají studiem dětské řeči, uvítají Kolarčiovu studii, jež přináší první slovníkový materiál, který výborně poslouží pro srovnávací práce pedolinguvistické a pedofonetické.

Karel Ohnesorg

Endzelinův sborník — Slavný lotyšský jazykovědec Jānis Endzelin (zemřel r. 1961 ve věku 88 let) patřil ještě k té generaci lingvistů, jejímž nejznamenitějším představitelem byl A. Meillet. Endzelinovy zásluhy jsou neobyčejně veliké: on vlastně založil lotyšskou jazykovědu, vchoval dlouhou řadu žáků, napsal fundamentální díla, jako je historická mluvnice lotyštiny, velký slovník, staropruská mluvnice aj. K 85. narozeninám svého učitele vydali lotyšští jazykovědci objemný sborník prací (Rakstu krājums veltījums akadēmiskim profesoram dr. Jānim Endzelinam vīna 85 dzīves un 65 darba gadu atcerei. Rīga 1959. 736 stran), k němuž přizvali i lingvisty z jiných sovětských republik a ze zahraničí. V čele sborníku figurují tři články hodnotící Endzelinovo celoživotní dílo, úplná bibliografie jeho prací pak sborník uzavírá. Mezi 35 odbornými články převažují samozřejmě stati s tematikou baltistickou, zejména z těch oblastí, jimiž se jubilat s oblibou zabýval. Zmíníme se stručně jen o některých z těchto prací: J. Balčikonis píše o užívání participií v současné litevštině, V. V. Ivanov o lotyšských intonacích, W. Matthews o lotyšském fonologickém systému atd. Vzájemným působením baltických a ugrofinských jazyků se zabývají ve svých statích E. Nieminen, V. Pisani a B. A. Serebrennikov. Nechybějí ani články s tematikou etymologickou, resp. onomastickou: E. Fraenkel, R. Ekblom (o jméne *gudas*), B. A. Larin (o názvech jantaru), V. Mažiulis (Hethitico-baltica), A. Sabaliauskas (baltské názvy rostlin) aj. Otázce balto-slovenské jednoty, k jejímuž řešení přispěl významným způsobem právě J. Endzelin, jsou věnovány tři články: Článek N. D. Bogoljubové a T. A. Jakubaitise představuje vlastně historii dosavadního bádání o této otázce (počínaje 16. stoletím!); totéž platí do značné míry o stati B. V. Gornunga (zabývá se hlavně polemikou z let 1911 — 1912, již se účastnili mj. J. Endzelin, V. Poržezinskij a J. Rozwadowski). Naproti tomu L. A. Bulachovskij věnuje pozornost akcentologické stránce baltoslovenského problému. — Konečně je třeba se zmínit o dvou příspěvcích z oblasti obecné jazykovědy: G. Achvlediani se zabývá otázkou znakovosti jazyka, A. Čikobava pak vzájemným vztahem historické a deskriptivní jazykovědy. Závěr, k němuž dospívá, je tento: „Primát historické jazykovědy před jazykovědou popisnou je nesporný. Popis jazykového systému bez pomoci historie nemůže být plně vědecký.“ — Lze říci právem, že sborník byl nejen důstojným darem jubilatovi, ale představuje zároveň hodnotné dílo úspěšně se rozvíjející lotyšské jazykovědy.

Adolf Erhart

Mollay Karl: Das Ofner Stadtrecht. Eine deutschsprachige Rechtsammlung des 15. Jahrhunderts aus Ungarn (Monumenta Historica Budapestinensia I.), Editio Magistratus Urbis Budapest. Akadémiai Kiadó. Budapest 1959, S. 239 (mit 2 Karten und 14 Abbildungen).

Der Herausgeber, Professor der Germanistik an der Budapester Universität, der sich durch namenkundliche Studien einen Namen gemacht hatte, teilt die äußerst sorgfältig geschriebene und sachlich alles Wissenswerte und Erforderliche zusammenfassende Einleitung in drei Abschnitte ein: 1. *Geschichte der Forschung.* Wir erfahren, daß derzeit drei Handschriften des Ofner Stadtrechts vorliegen, von denen keine als die ursprüngliche Originalhandschrift anzusehen ist: 1. die sog. Cromer Hs. (Cr) aus den Jahren 1541 — 1559; 2. die 1842 von A. Michanay, Lehrer und Bibliothekar am evangelischen Lyzeum in Bratislava, in der Bibliothek dieser Schule entdeckte und von ihm und seinem Kollegen P. Lichner veröffentlichte Hs., der sog. Lyzeal-Kodex (*Lyc*). Dem Andenken dieser beiden verdienten Herausgeber, deren Edition